

Kalendarz ostrzeszowski – Jan Taylor

Wersja 27.08.2024

Zajmując się wydarzeniami historycznymi nie sposób jest pominąć przestrzeni czasowej. Są oczywiście też inne kryteria, które powinien twórca uwzględnić. Tworzenie kalendarza nie jest sprawą łatwą, jest niemal niemożliwą, ażeby ta praca była całokształtem i posiadała nieprzerwaną ciągłość (często, nieoczekiwanie odkrywa się nowe ciekawe wydarzenia godne zapisania). Jestem w pełni świadomy, że w każdym momencie można nowe fakty do kalendarza dodać, jestem świadomy, że istnieją dokumenty które pozwolą kalendarz uzupełnić. Niemniej znalazłem sporo faktów i dokumentów które stały się podstawą do podjęcia próby napisania „kalendarza ostrzeszowskiego - Jan Taylor”. Myślę, że każdy indywidualnie według własnych potrzeb może ten kalendarz uzupełnić. Jedno jest ważne, aby uzupełnienia, itd. były wyraźnie zaznaczone. Moje informacje starałem się opierać na dokumentach, starałem się każdorazowo o dotarcie do pierwotnego autora. Zauważyłem, że normalnym jest powołanie się na „kogoś” bez sprawdzenia wiarygodności informacji. Niestety, tutaj muszę podać przykład. Spotkałem wypowiedzi jakoby Konwent Bernardynów zabronił osiedlania się Żydów w Ostrzeszowie. Ta informacja została trzykrotnie powtórzona z powołaniem się na...

Najstarszy z autorów po prostu napisał bez podania źródła, na którym informacje opiera.

Autorzy pominęli dokument z 1264 roku pozwalający na osiedlanie się Żydów i wszelkie z tym związane przywileje i obowiązki. Jasne jest że po zrównaniu prawnym Ostrzeszowa z Kaliszem również i ten dekret obowiązywał w Ostrzeszowie. W tym miejscu zaznaczam, że osiedlanie Żydów w Ostrzeszowie było o kilkaset lat wcześniej możliwe nim biskup wrocławski osiedlił tutaj Konwent Bernardynów.

W niektórych miejscach występują daty, które nie są bezpośrednio związane z Ostrzeszowem, ale mają bezpośredni wpływ na wydarzenia ostrzeszowskie.

Do niektórych faktów opartych na dokumentach nie sposób jest identyfikować obiekt jak i jego usytuowanie. W transumpcie (uwierzytelniona kopia) dokumentu z 1353 w którym mowa o kościele (ecclesia) w Ostrzeszowie nie dowiadujemy się, gdzie ten kościół stał? Nie dowiadujemy się jaka była to budowla (drewniana czy murowana). Dowiadujemy się, że był rektor tegoż kościoła, ale też nic więcej. Ażeby było ciekawiej w tym przypadku mamy na jedną okoliczność dwa źródła. Transumpt dokumentu z AAP i wersje książkową w Kodeksie Dyplomatycznym Wielkopolski. Oczywiście zawartość jest zróżnicowana. W moich oczach Kodeks czy to Śląski czy Wielkopolski opracowany i wydany w latach 18xx wprowadziły generalnie nazwy miejscowości z lat 18xx. Tak więc w wielu przypadkach trudno ustalić jaka nazwa jest użyta w oryginalnym dokumencie. Szkoda, dla innych być może ułatwienie.

W „kalendarzu ostrzeszowskim” wybrałem metodę krótkiej informacji związanej z odpowiednią datą. Niektóre daty będą szerzej opracowane jako oddzielne tematy.

Nie jest pewne czy w następnych publikacjach nie pojawi się nowa wersja kalendarza.

Jest niejako przekleństwem, że po zamknięciu tematu pojawiają się nagle niezwykle ciekawostki.

Ażeby umożliwić indywidualne uzupełnianie kalendarza pozostawiam dwie strony puste na końcu opracowania.

Poniżej uwzględniam tylko dwie nazwy miasta. Zarówno w języku niemieckim jak i polskim, nazwa miasta ma niezliczone warianty. Ta różnorodność nazwy była zgodna z istniejącymi warunkami. ***Jak słyszał tak pisał.*** W poszukiwaniach starych dokumentów czy informacji konieczne jest uwzględnić te różne warianty.

- 1155   Lista zamków w biskupstwie wrocławskim
- 1162?   Księstwo Wrocławskie
- ??? – 1251   pod panowaniem książąt śląskich Mieszko II
                  Otyły¹ do 1246
- Antiquum Schildberg
- 1264   statuty dla Żydów (deklarat statuta et
                  privilegia „Iudeis a se concessa (Boleslaus dux Maioris Polonie
- 1264   Aug.16 in Kalis). Rozpisane w 37 punktach²
                  Transsumpt potwierdzony przez: Kazimirus rex Polonie etc. 1334 Oct. 9 w Krakowie
- 1251 – 1281   pod panowaniem księcia Przemysła³ (księstwo poznańskie i kaliskie)
- Ostrzeszów / Schildberg
- 1281 – 1283   pod panowaniem księcia śląskiego
- Schildberg / Ostrzeszów
- 1283 – 1370   pod panowaniem księcia Przemysła⁴ i później Kazimierza Wielkiego.
- 1283   nadanie praw miejskich⁵ (zrównanie z prawami Kalisza).
- 1309 – 1377   Awinion stał się rezydencją papieży w 1309, kiedy osiadł tam wraz z Kurią
                  papież Klemens V. Ich własnością miasto zostało jednak dopiero w 1348[3], kiedy
                  papież Klemens VI kupił je za 80 tys. złotych guldenów od królowej Joanny
                  Neapolitańskiej. [Biskupstwo Wrocławskie w tym Ostrzeszów uznawali władze
                  Papieża w Awinionie]. Dokument dot. Władzy sądowniczej skierowany do Papieża a
                  poparty między innymi przez Ostrzeszów rok 1370 .
- 1310 – 1370   Kazimierz Wielki [Łokietkowiec]⁶
- 1335   Kazimierz W. układem trenczyńskim zrzeka się Śląska na rzecz króla czeskiego
- Schildberg / Ostrzeszów
- 1337   ustanowienie Sądu w Ostrzeszowie Kazimierz Wielki 12.03.1337⁷ [Spotkanie w
                  Inowrocławiu, przy okazji wspólnej wprawy na Litwę]

---

¹ Mieszko zm.1246 wykonawcą testamentu Władysław Opolski który poślubił siostrę Przemysła Euphemic. Kodeks dypl. Śląska T.3 str.4

² Kodeks dypl. Wielkopolski Nr 605

³ Przemysł ur. 4.06.1221 Trzebnica zm. 4.06.1257 Poznań

⁴ Przemysł 2 ur. 1257 Poznań zm. 1296 Rogoźno

⁵ Kodeks dypl. Wielkopolski Nr 528

⁶ Poczet Polskich i Książąt Stanisław Rosik str.247

⁷ Kodeks dypl. Wielkopolski Nr 1166

- 1339 Kazimierz Wielki włączył Ziemię Wieluńską do Królestwa Polski [w tym Powiat Ostrzeszowski]
- 1349 trakt handlowy Toruń – Wrocław⁸
- 1359 Kazimierz Wielki włączył Łęczycę do Królestwa Polski
- 1353 Kazimierz Wielki nadaje (Rektor ecclesiae) w Ostrzeszowie 2 grosze z tut. cła⁹
- 1360 29 sierpień Przeclaw. biskup wrocławski przekazuje Stefanowi Gromassy egzekwowanie dziesięciny w miejscowościach będących w Królestwie Polskim, ale w biskupstwie wrocławskim.
- 1370 – 1382 Ludwik Węgierski [mąż Elżbiety siostry Kazimierza W]. Daje w lenno (księstwo Wieluńskie) Władysławowi Opolczykowi.
- 1373 Elżbieta¹⁰ zwalnia od opłaty cła w Koninie i Ostrzeszowie mieszczan kaliskich. (cives de Kalisz a solutione medii thelonei in Konin et Ostrzeszów liberat). 3.10.1373 [KDW Dokument 1690]
- 1376 14 styczeń Papież Gregor XI odbiera władzę sądowniczą Zakonowi Bernardynów i przyznaje bp. wrocławskiemu. W dokumencie wymieniony jest Schildberg [Ostrzeszów]¹¹.
- 1391 Cytat: Władysław Opolczyk otrzymał był swego czasu kraj ten w lenno od Ludwika Węgierskiego, a teraz zastawił go Krzyżakom za pieniądze¹².
- 1370 – 1396 pod panowaniem księcia Władysława Opolczyka lenno Królestwa Polskiego

Schildberg sive Ostrzeszów

Źródło: Mapa Polska za panowania Kazimierza Wielkiego.

- 1393 wojska polskie zdobywają zamek w Ostrzeszowie¹³
- 1398? na Ziemi wieluńską wkracza Władysław Jagiełło i przyłącza do Królestwa [P. Jasienica].
- 1391 jw.¹⁴
- 1376 – 1401 Ecclesiae Ostrzeszów w archiprezbiteriacie sycowskim¹⁵

⁸ Kodeks dypl. Wielkopolski Nr 1289

⁹ Kodeks dypl. Wielkopolski Nr 160

¹⁰ Elżbieta siostra Kazimierza Wielkiego, żona Ludwika Węgierskiego

¹¹ Dokumentierte Geschichte des Bistum und Hofstiftes Breslau Bd 2 s.96-102 von Johan Hehne

¹² Paweł Jasienica, Polska Jagiellonów str. 84

¹³ Wieluń w czasach Piastów i Jagiellonów str.83

¹⁴ Wieluń Historia Internet.

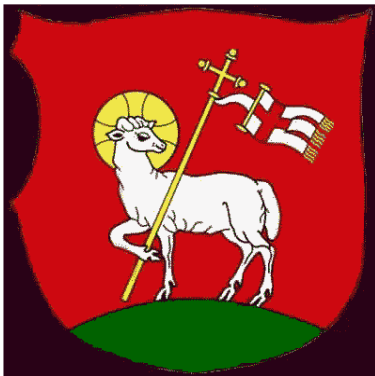
¹⁵ J. Franzkowski Geschichte der freien Standesherrschaft der Stadt...G. Wartenberg 1912 Dokumentierte Geschichte des Bistums und Hochstiftes Breslau Bd.2 S. 96-102

- 1376 struktura organizacyjna biskupstwa wrocławskiego: biskupstwo > archidiaconat > archiprezbiteriat (Erztpriester=Prezbiter, proboszcz sycowski) > probostwo, struktura do 1844.
- 1383 zjazd w Sieradzu.
- 1393 26.10 Władysław Opolczyk zapisuje swojej żonie Eufemii w dokumencie nazwanej Offka między innymi Ostrzeszów¹⁶
- 1396? – 1793 Królestwo Polskie.

Ostrzeszów

- 1403 11.06. zmarł Władysław Opolczyk ranny w czasie oblężenia Wschowy, pochowany w Trzebnicy.

Między 1410 a 1434 datuje się powstanie herbu Ziemi Wieluńskiej. Herb zdobi kaplicę Władysława Jagiełły na Wawelu.

Herb Ziemi Wieluńskiej jednocześnie Powiatu Ostrzeszowskiego.

- 1427 przywilej Władysława Jagiełły na wwóz i wywóz sukien lnianych i kolorowych tzw. „towarów sycowskich”.(Komora celna Ostrzeszów).
- 1429 Mikołaj rektor [ecclesia?] (GO 1, 42) [wymaga sprawdzenia].
- 1563 Ks.pob.26 f.471 art.=artifex=rzemieślnik:
Ostrzeszów 22, Grabów 42, Mixstat 12, Baranów 0, Kobyla góra 4¹⁷. [*Dane dotyczące liczby rzemieślników*]
- 1456 15.08. Przywilej Kazimierza Jagiellończyka¹⁸.
- 1504 Im J. 1504 wird in einem Zinsbriefe die neu aufgeführte Kapelle der h. Jungfrau Maria in Schiitberg erw., St. A. Fürstenth. Neisse III. 21. K. fol. 907.¹⁹
W 1504 roku jest nowo wybudowana kaplica pod wezwaniem NMP Ostrzeszowie w dokumencie dziesięciny wymieniona. Dalej zaznaczone jest że chodzi o miejscowość w Sycowskim czyli jednoznacznie Ostrzeszów.

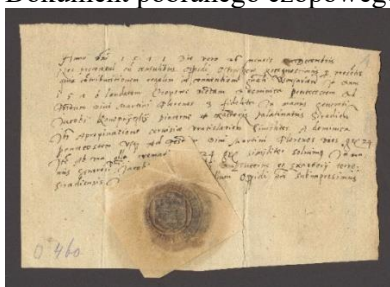
¹⁶ Codex Diplomaticus Silesiae 1865, Band 6 Seite 17/18

¹⁷ Źródła Dziejowe Polska XVI wieku T.XIII str.310

¹⁸ Tłumaczenie w moim posiadaniu

¹⁹ Schlesiens ältere Kirchen und kirchliche Stiftungen Breslau 1884 [strona 113]

1511 Dokument pobranego czopowego z pieczęcią Ostrzeszowa.

1564 Lustracja dóbr królewskich.

1579 17.08 Dekret o wizytacjach Parafii biskupstwa wrocławskiego. Pierwsza wizytacja 1580. Protokół w Archiwum miejskim Wrocławia²⁰.

XV /XVI wiek powstanie kościoła św. Anny²¹

1606 dzwon w kościele p.w. św. Anny, istniał do czerwca 1939²².

1610 dzwon w kościele p.w. św. Anny, istniał do czerwca 1939.

1610 2.05. posesorem Dzierżawy Ostrzeszowskiej jest Andrzej Siewierski syn Stanisława.

1615 19.06 Komisja wyznacza granice między Bertoldowem, Zajązkami i Siedlikowem²³

1616 – 1620 Lustracja dóbr królewskich.

1620 przybycie OO. Bernardynów na teren Starostwa Ostrzeszów²⁴.

1623 Konsekracja kościoła św. Anny²⁵

1628 Konsekracja kościoła farnego pod wezw. NMP w Ostrzeszowie²⁶

1628 – 1632 Lustracja dóbr królewskich.

1630 Erekcja Bractwa św. Michała Archanioła przy Konwencie OO Bernardynów²⁷.

²⁰ Codex Dipl. Silesiae Bd.14 Str. XCII 1889

²¹ Dzieje Ostrzeszowa, Praca zbiorowa Strona 72

²² Gazeta Ostrzeszowska 1939

²³ Dekret królewski Sygnatura APP 53 4336 O-I 12

²⁴ J. Kohte Uebersicht der Kunstgeschichte ... Str. 22

²⁵ J. Kohte Die Kunstdenkmäler der Landkreise des Regierungsbezirks Posen 3 cz 3 Strona 334 do 336

²⁶ Zapis [wryte]w cegle Prezbiterium [zewnątrz] oraz nazwisko biskupa pomocniczego z Wrocławia

²⁷ AAP, tłumaczenie, książka: Bernardyni w Ostrzeszowie str. 52, plansza w zbiorach Muzeum Reg. Ostrzeszów

- 1633 Aprobacja Sejmu. Przywilej Władysława IV na grunt dla Klasztoru OO. Bernardynów²⁸
- 1633 wizytacja kościoła²⁹ przez Joannes Stephetius.
- 1638 wizytacja kościoła przez Petrum Gebauer.
- 1645 Warszawa, 29 marca 1645
Sumariusz Metryk Koronnych: 343/4308 k. 293 – 293v
- Król stwierdza, że proszony był przez mieszczan Ostrzeszowa o potwierdzenie dawnych, uzyskanych od poprzednich królów przywilejów i wydanie nowego przywileju dla miasta, w tym swobodnego wyboru [urzędników]* magistratu. Dokumenty utracono w zawierusze wojennej, na poświadczenie czego złożyli przysięgę przed urzędem grodzkim warszawskim, także co do zawartości tychże. Król potwierdza dawne prawo wolnej elekcji magistratu i inne przywileje, bez powtarzania ich. Podpis Władysława IV i Adama Jana [Komorowskiego] de Komorow kanonika krakowskiego, regenta kancelarii.
* chodzi o Radnych miejskich
- 1651 wizytacja kościoła przez Caroli Ferdinadi
wzmianka o kościele św. Anny³⁰.
- 1655 lipiec Wittenberg wkracza do Wielkopolski.
Arvid Wittenberg (ur. 1606 zm. 1657).
Zdobywa Kraków w 1656, zostaje Głównodowodzącym Warszawy. Kapitulacja, dostaje się do niewoli.
- 1655 2.11. szlachta łęczycka przyjmuje zwierzchnictwo szwedzkie,
4.11. sejmik wieluński przyjmuje protekcję Karola Gustawa.
- 1659 16.05 Jan Kazimierz potwierdza przywilej poprzedników na dochód 2 grzywien dla kościoła NMP w Ostrzeszowie z pobieranego cła.
- 1659 – 1665 Lustracja dóbr królewskich. W Ostrzeszowie 1661
- 1670 wizytacja dekanatu Ostrzeszowskiego przez Laurentium Ioannston.
Proboszczem parafii ostrzeszowskiej jest Joanes Fawrowski rewerend dominus Bernardyn ostrzeszowski. Dekanem proboszcz grabowski Andreas Urbański.
[przyp.12]
- 1695 9.05. Umowa o przekazanie Starostwa Ostrzeszowskiego przez Jana Leszczyńskiego w ręce Stefana Leszczyńskiego.

²⁸ Prawa, Konstytucje i Przywileje 1856

²⁹ AAP

³⁰ Est et Hospitale et cum ecclesia In honorem s. Annae erecta, ... DR.J.Jungnitz Visitationsberichte der Diözese Breslau, Erste Teil s.158

- 1697 Wpis Umowy Leszczyńskich z 1695 roku do Akt na Zamku Ostrzeszowskim³¹ .
- 1702 3 do 6 sierpnia stacjonowanie wojsk Meklemburskich i Pomorskich w drodze do Krakowa na Wezwanie Karola XII. Następnym postojem był Wieluń³².
- 1717 uznanie luteranizmu jako religia przez Stanisława Augusta.
- 1741 konsekracja kościoła przyklasztornego przez Elias Daniel Sommerfeld
- 1742 28.07 podział obszaru kościelnego Śląska na część austriacką i pruską. Od tego czasu (teoretycznie) wierni w Ostrzeszowie mieli się modlić za króla pruskiego. Wymiana książeczek mszalnych nastąpiła znacznie później.
- 1759 Dzwon w kościele przyklasztornym wrocławskiego ludwisarza Gerstner, istnieje do dzisiaj [niewykluczony fundator Bractwo św. Michała Archanioła].

Dzwony Klasztor w Ostrzeszowie

Warte zobaczenia historyczne dzwony.

Uprzejmie informuje o znalezionym dokumencie, w którym znajduje się informacja dotycząca dzwonu z Wrocławia.

Dokument otrzymałem z Archiwum Państwowego. Zawiera ponad 500 stron. Obejmuje wydatki Konwentu Bernardynów w Ostrzeszowie w latach 1726 do 1778.

Dzwon 1759 Gerstner Wrocław

---

³¹ AP Katowice sygn..37 z zespołu akt nr 12/386

³² Meklemburgia i Pomorze (Vorpommern) lennem korony szwedzkiej 1648 do 1714. Patrz: Z. Anusik KarolXII szczególnie str. 94,95 oraz 96 i 97. Wprawdzie używa nazwy ...” niemieckich dragonach” chodzi jednak o oddziały z Meklemburgii i Pomorza.

Luty 1760

Dzwon odlany we Wrocławiu w 1759 przywieziono do „Ostrzeszowa” w Lutym 1760

W tym samym miesiącu: Kapellan Sufragański i sługa jego... co myślę ze nastąpiło poświęcenie dzwonu przez tego Kapellana.

Ludwisarz wrocławski Gerstner otrzymał 1777 florenów polskich i 6 groszy.

Za dwa piuroty przywiązai Dzwon	---	10
Dla B. Kaznodziui za Osm. Łokci Kromrasu	20.	24
Za Dzwon Ludwisarowi w Wrocławiu	1777.	6.
Kapellanowi Sufraganowskiemu	---	16.
Słudze Sufraganowskiemu	---	6.
Chłopcom	---	st. 6
Miastowego w Wrocławiu, w Syceriu i w Stęgl.	st.	24
Za Pas do Serca	---	3.
Chłopcom od druigania drwona na Wro.	2	12
Kewalicykowi na poczesna	---	18

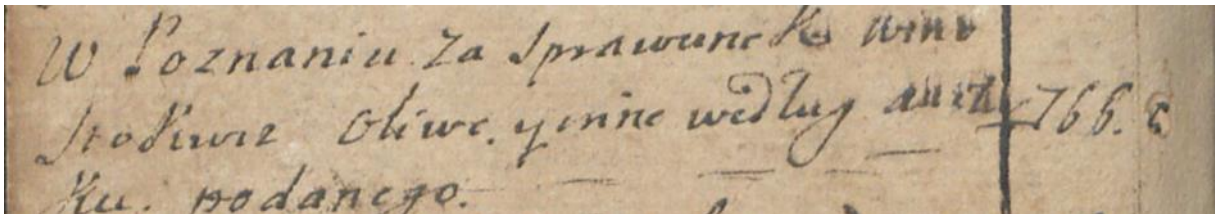
39-602-0-0-10-395jpg

Dzwon 1779 Schlenckermann Poznań

Dokument 521 September 1778
Prawdopodobnie data zamówienia dzwonu.
We wcześniejszych wydatkach Poznań nie występuje.

39 602-0-0-10-521 jpg

39 602-0-0-10-516jpg rok 1777 Październik

1Dzwonnica 2014 rok z 4 dzwonami

1764   Lustracja dóbr królewskich. Ustanowienie sejmowe Komisji do przeprowadzenia
Lustracji.

- 1764 Stacja Poczta. Trakt pocztowy Kępno-Ostrzeszów- Grabów-Kalisz³³.
- 1765 W dokumencie Lustracji wymienione są opłaty Cechu Rzeźnickiego i Cechu Garncarskiego, lustracja nie wspomina o istnieniu Statutów cechowych. Wcześniejsze Lustracje Cechów nie wymieniają.
Brak informacji o Piekarzach lub Krawcach tym ostatnim przypisuje się wielką przeszłość. Natomiast liczba Piekarzy wskazuje na aktywność traktu handlowego. **Via nova** często mylonym z szlakiem bursztynowym.
- 1768 – 1772 Konfederacja sieradzka, łęczycka i wieluńska³⁴. Bitwa pod Rymyszówką (Remiszówka) i Dobrą
- 1769 przemarsz wojsk pułkownika (Oberst) Drewitz Odolanów-Ostrzeszów-Wieruszów-Wieluń³⁵.
- 1770 komisarz ostrzeszowski: Konstanty Siewierski.
Komisarze Wieluńscy: Felicjan Suchecki, Władysław Psarski.
- 1779 Dzwon w kościele przyklasztornym poznańskiego ludwisarza Schlenckermann, istnieje do dzisiaj.
- 1789 Lustracja dóbr królewskich³⁶.
- 1790 Jakub Psarski przewodniczący Komisji Porządkowej Cywilno- Wojskowej Ziemi Wieluńskiej i Powiatu Ostrzeszowskiego.

Schildberg

- 1793 – 1807 pod zaborem pruskim.
- 1793 deputowany powiatowy Taczanowski.
- 1794 26.07. konsekracja kościoła św. Anny (?)
[ww. data publikowana przez: Gazetę Ostrzeszowską, później Nawrockiego i innych].
Istnienie tego kościoła jako katolickiego odnotowane jest w Wizytacjach w latach: 1633, 1638, 1651, 1670.
- 1794 Indaganda [Spis powszechny]³⁷
- 1794 22 sierpnia proklamacja przystąpienia do powstania kościuszkowskiego, Jakub Psarski³⁸.

Poniżej miejsce spoczynku³⁹.

³³ Historia Poczty i Filatelistyki w Ostrzeszowie 2012

³⁴ Rocznik Oddziału Łódzkiego PTH 1929-193

³⁵ Manifest der Confederirten Republik von Pohlen vom 15.Nov.1679

³⁶ Lustracja niepublikowana AGAD.

³⁷ GSPK Berlin, J. Wąsicki Opisy miast polskich 1793 - 1794

³⁸ Zdz. Włodarczyk Wieluńskie w dobie Prus Południowych s.35

³⁹ Ogiński, Powstanie Kościuszkowskie [patrz bibliografia].

Pomnik i grób we Wrocławiu przy kościele św. Maurycego.

- 1796 powołanie do działalności sądu w Ostrzeszowie i Kobylej Górze.
Justizeinrichtung in Ostrzeszów ("Ostrzezow" / Schildberg) und Kobyla Góra
GSPK Berlin I. HA Rep. 84, Abt. XIX Nr. 046
- 1805 połączenie stanowiska burmistrza policyjnego i sprawiedliwości⁴⁰
- 1806 2.11. poświęcenie Kościoła Ewang. na Targowisku w Borku przy Ostrzeszowie.
Budowla szachulcowa nazywana też murem pruskim. Kościół ten był wówczas
największym obiektem sakralnym. Budowla przetrwała do 1861. Właścicielem terenu
była rodzina Unger. Sponsorem drewna był A. Biernacki.
- 1807 – 1815 Księstwo warszawskie
- Ostrzeszów
- Zniesienie dziesięciny „zdjęto kajdany z butami”.
- 1809 22.02 Sejmik powiatowy. Miejsce: kościół parafialny. 46 uczestników⁴¹.
- 1810 dekret Króla Pruskiego o kasacie majątków kościelnych obojga religii.

⁴⁰ Zdz. Włodarczyk Wieluńskie w dobie Prus Południowych s.111

⁴¹ AGAD dokument niepublikowany

Na poniższym rysunku po prawej stronie przedstawiony jest habit Bernardyna z roku 1821.

Rysunek z 1821 roku. Źródło: J.K. Wietz, P. Bohmann Rys historyczny Zgromadzeń Zakonnych obojga Płci T.1 Warszawa 1848

W spisach inwentarzowych zamieszczonych w książce: Bernardyni w Ostrzeszowie na Str.159 w piątym wierszu od góry wymieniony jest przedmiot: Streusandbüchse = Piaskownicza. Po napisaniu atramentem posypywano papier piaskiem w celu wysuszenia atramentu. Niedawno udało mi się taki przedmiot spotkać. Dla zobrazowania poniżej dwa zdjęcia.

Udostępniono przez Stadtmuseum Löbau Saksonia.

- 1812 – 1868 organizacja lasów miejskich AP Kalisz sygn..21
- 1840 – 1896 leśniczy Dittrich Wilhelm AP Kalisz sygn..22
- 1815 – 1920 pod zaborem pruskim (od 1815 Wielkie Księstwo Poznańskie do 1848, od 1831 pierwsze ograniczenia⁴², od 1848 Rejencja Poznańska.

Schildberg

- 1815 15.05. włączenie pow. Ostrzeszów do Prowincji Poznańskiej, Departament Kalisz. W skład powiatu wchodzi miasta: Baranów, Grabów, Kępno, Mikstat, Ostrzeszów oraz wioski i folwarki (leżące na wschód od Proсны).
- 1815 – 1887 Ostrzeschower Kreis, od 1830 Schildberger Kreis, od 1887 Kreis Kempen.
- 1818 Nowy podział administracyjny. Zatwierdzenie pow. Ostrzeszów z siedzibą w Ostrzeszowie.
- 1821 zmiana granic biskupstwa (wrocławskie -poznańskie). Bulla Pius VII. De salute animarum 16.07.1821

⁴² Wnioski urzędowe w j. polskim, odpowiedź w j. polskim. po 1931 wnioski jeszcze dopuszczalne w j. polskim odpowiedź tylko w j. niemieckim.

- 1825 Akuszerka Ch.Soph.Wekert obwodu Ostrzeszów, wynagrodzenie 16 Rthl. [Reichstaler].⁴³ *Akuszerka i Fizyk powiatowy* [lekarz] *byli urzędnikami państwowymi*.
- 1830 3.02 Mianowanie Komisarza Policji⁴⁴.
- 1832 przemianowanie Ostrzeszów na Schildberg. Tak miasta jak i powiatu.
- 1833 1.08 Wprowadzenie stanowiska Wójta Obwodu. Powiat Ostrzeszów podzielono na 8 Obwodów⁴⁵.
- 1833 Pieczęć Starosty
-
- 1837 1.04. Wprowadzenie przepisów prawnych dla Policji. Powiat O. zostaje podzielony na 5 Obwodów policyjnych.
- 1839 prawa miejskie pruskie oraz pruski herb miasta.
- 1842 Kielisinski Kajetan Wincenty w południowej Wielkopolsce lipiec/sierpień. Ostrzeszów, Kępno, Bolesławiec, Antonin, Kotłów⁴⁶
- 1847 Dziennik Ustaw (Amtsblatt) Nr 50 14.12.1847 ustanawia Kępno jako miasto targowe dla Pow. Ostrzeszów.
- 1848 ustawa o obowiązku noszenia nazwiska przez Żydów w Regencji Poznańskiej.
- 1848 zniesienie dziesięciny???
- 1848 przemianowanie Księstwa Poznańskiego na Prowincję Poznańską.
- 1848 6 czerwiec początek zmiany nawierzchni drogi (z polnej na żwirową) z Ostrowa Wlkp. do Ostrzeszowa.
- 1848 25.07 powstało Bractwo św. Mikołaja w Ostrzeszowie Seniorami byli: Jakub Zajączkowski, Jan Składnikiewicz, Wojciech Konarski. Asystentami byli: Franciszek Grzesikowski i Wawrzyn Możdżanowski. Skarbnikiem był Wojciech Stroiński⁴⁷.

⁴³ Dziennik Ustaw 1825

⁴⁴ Dot. miejscowości przygranicznych: Odolanów, Krotoszyn, Pleszew, Ostrzeszów.

⁴⁵ Baranów, Grabów, Mikstat, Opatów, Parzynów, Podzamcze, Ostrzeszów, Wyszaków.

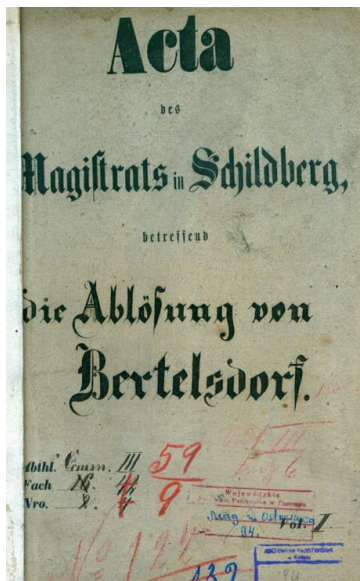
⁴⁶ Jerzy Fogel, Kościoły Wielkopolski, Kujaw i Z. Lubuskiej 1998

⁴⁷ Jerzy Pichet, dokumenty

1850 Bractwo Kurkowe. Rok założenia. Data 1850 używana na pieczęci w latach 1920-1939⁴⁸.

1852 – 1855 włączenie wioski Bertoldów [niem. Betoldsdorf] do miasta Ostrzeszowa

AP Kalisz

1855 1.10. przeniesienie urzędu Starosty do Kępna. [łącznie z Kasą i urzędem Finansowym].

1856 ukazuje się Tygodnik Powiatu Ostrzeszowskiego, *szczegóły*⁴⁹

1859 1.06. wmurowanie kamienia węgielnego[węglowego] pod budowę nowego kościoła ewangelickiego.

1861 14.08. poświęcenie kościoła Chrystusa Króla przez Generalnego Superintendenta D. Cranz.

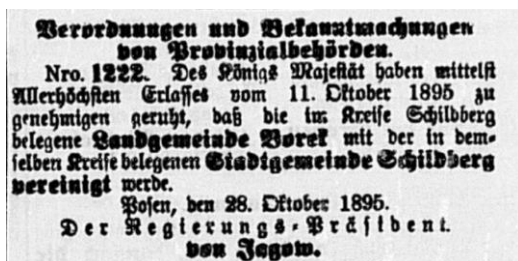
1864 melioracja w powiecie ostrzeszowskim. Dokument w GSPK-Berlin I.HA Rep. 87, F Nr. 3519

---

⁴⁸ AP Kalisz

⁴⁹ Borek Historia i opowiadania okolicznych mieszkańców str.58

- 1868 17.08 Adof Bernau mistrz młynarski z Raduchowa z żoną Caroliną z d. Dittrich kupuje ziemię od A. Paneckiego i buduje młyn wodny. Zwany potocznie „młynem klasztornym”. W 1884 roku 1.09. nowym właścicielem jest Friedrich Schmidt z Wielowisi z żoną Emilią zd. Stabno. Młyn w 1916 przechodzi w dyspozycję Sądu grodzkiego i zostaje sprzedany Walentemu Śliwińskiemu. Po Walentym Śliwińskim przejęła żona Wiktoria Śliwińska⁵⁰.
- 1874 1.10. utworzono Urzędy Stanu Cywilnego w Królestwie Pruskim. [najpierw w Borku później przeniesiony do Ostrzeszowa].
- 1875 10.12. pierwszy pociąg kolei żelaznej Poznań – Kluczbork.
- 1879 5 marca. Zebranie ustanawiające założenie Banku Ludowego w Ostrzeszowie na prawie z 4.07.1868⁵¹.
- 1881 Połączenia telegraficzne (Ostrzeszów - Kępno, Kępno - Wieruszów, Ostrzeszów - Mikstat. Połączenia telefoniczne: Ostrzeszów - Grabów, Ostrzeszów – Kobyla Góra,
- 1882 powstaje Koło Pszczelarzy w Ostrzeszowie.
- 1887 1.10. wydzielono z południowej części powiatu ostrzeszowskiego Powiat Kępiński z siedzibą w Kępnie.
- 1887 „Sokół” Gniazdo Ostrzeszów im. T. Kościuszki.
- 1879 20.05 uchwalenie założenia Banku Ludowego w Ostrzeszowie.
- 1892 2.12. projekt obecnego budynku Poczty.
- 1892 – 1893 PA 298/3 Akta dotyczące osiedlenia w Ostrzeszowie Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety (Szarytek).
- 1895 28.10. dekret przyłączenia wioski Borek do Ostrzeszowa.

Strona 469

- 1896 oddano do użytku szpital (dzisiaj al. Wolności).

⁵⁰ Księgi wieczyste - Ostrzeszów

⁵¹ W. Prusinkiewicz 50 lat Banku Ludowego w Ostrzeszowie 1879-1920.

- 1897 21.03. Gmina Żydowska. Uroczystość z okazji 100-nej rocznicy urodzin Króla i Cesarza Wilhelma I. Kazanie (Predigt) i modlitwa opublikowane drukiem⁵².
- 1900 powódź w Ostrzeszowie. Kolekta w kościołach pruskich. Wyniki kolekty opublikowane w Dzienniku Urzędowym.
- 1901 ustanowienie stanowiska drugiego policjanta w Ostrzeszowie AP Kalisz sygn.17
- 1904 powstała SRH Rolnik, pierwszy Zarząd: Jan Dirska, Kazimierz Szczaniecki,? Karczewski.
- 1906 6.11 odsłonięcie pomnika na targowisku Borek upamiętniającego miejsce, na którym stał Kościół ewangelicki Napis na pomniku w dolnej części: Gestiftet zum Jahresfest am 6 November 1906 von der Familie A. Hayn W górnej części: Miejsce...[nieczytelne] ev... w Ostrzeszowie⁵³.
- 1907 T.C.L. Biblioteka Ostrzeszów, bibliotekarka Mieczysława Urbańska, księgozbiór 538, ilość wypożyczeń w 1908/1909 wynosiła 4806⁵⁴.
- 1907 11.11. częściowe włączenie majątku ziemskiego w Rogaszycach⁵⁵ do pow. kępińskiego.
- 1908 pow. kępiński obejmuje 92 miejscowości⁵⁶, pow. ostrzeszowski 75 miejscowości⁵⁷.
- 1910 28.11 uruchomienie gazowni (inne źródło podaje 15.10.1905). Gazownia była budowana od 1903 do 1905 roku. W latach 1911 – 12 wybudowano 2 zbiorniki do gazu. Sukcesywnie wymieniano latarnie naftowe jako oświetlenie ulic na latarnie gazowe. W mieście zainstalowano 108 latarni. W 1939 zmieniono oświetlenie gazowe na elektryczne. Nieliczne latarnie gazowe były jeszcze po 1945 używane. W wielu domach istniało oświetlenie gazowe jeszcze w latach 195x co było korzystne w czasach wyłączenia prądu.
- 1910 podział pow. O. na 4 Obwody policyjne⁵⁸.
- 1910 urzędowe wprowadzenie nowego nazewnictwa miejscowości i nazwisk [z tytułami].
- 1910 27. 09. odbiór techniczny linii kolejowej Ostrzeszów-Grabów-Namysłaki.
1.10. pierwszy planowy pociąg z Ostrzeszowa 6:25.
- 1911 15.05. nowy obraz w ołtarzu głównym w kościele NMP malarz Franciszek Jędrzejczyk
- 1914 odsłonięcie pomnika ku czci Tadeusza Kościuszki przy kościele św. Anny (ul. T. Kościuszki).
- 1919 1.04. ukazuje się Gazeta Ostrzeszowska. M. Malinowski.

⁵² Skan książki w moim posiadaniu. Oryginał w Bibliotece w Berlinie.

⁵³ Geschichte der evangelischen Parochieen in der Provinz Posen

⁵⁴ T.C.L. Towarzystwo Czytelni Ludowych

⁵⁵ Rogaszyce nazwa pochodzi od staropolskiej nazwy TATARAKU- ROGAŻE

⁵⁶ 1905 34.707 mieszkańców

⁵⁷ 1905 35.985 mieszkańców

⁵⁸ Grabów, Kobylagóra, Mikstat, Ostrzeszów

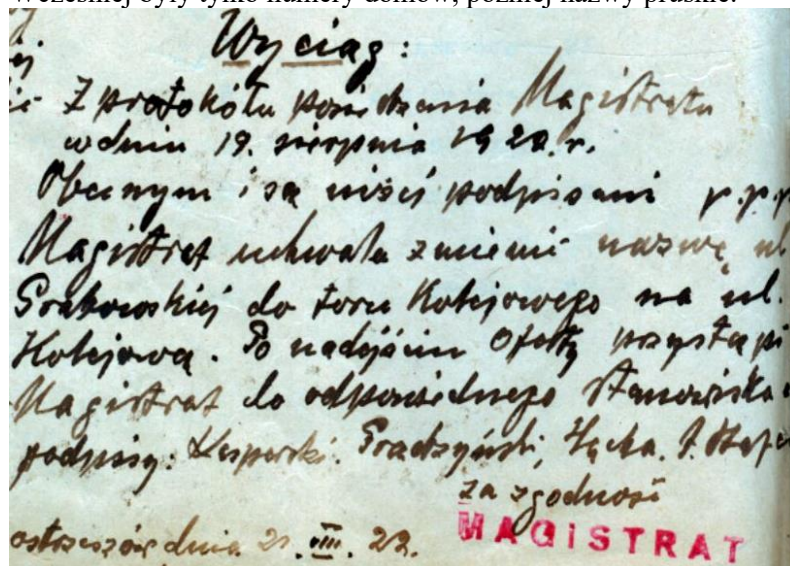
1920 – 1939 Rzeczpospolita Polska.

Ostrzeszów

1920 – 1932 Miejskie Gimnazjum Humanistyczne
wł. Magistrat w Ostrzeszowie⁵⁹.

1921 Ewangelickie Seminarium Nauczycielskie.
Antoni Balcerek zakłada pierwszą drużynę
Harcerską im T. Kościuszki. Analogicznie
do innych Seminarium Nauczycielskich.

1922 19.VIII Magistrat zamawia polskojęzyczne tablice nazw ulic Fa. L. Altmann Katowice
Zamówienie na 35 tablic. Były to pierwsze polskie nazwy ulic w Ostrzeszowie.
Wcześniej były tylko numery domów, później nazwy pruskie.

Wyciąg:
Z protokołu Posiedzenia Magistratu
w dniu 19. sierpnia 1922 r.
Obecnym i za siebie podpisanymi p.p.p.
Magistrat uchwała znieść nazwę ul.
Sobowotkiej do form Kobirowskiej na ul.
Kobirowską. Do ujedyniienia Opłaty wystąpi
Magistrat do odpowiedzialnego Stanowiska
podpis: Kasperki, Fractyński, Hucha, P. Kasper
za zgodności
Ostrzeszów dnia 29. VIII. 22. **MAGISTRAT**

1923 Wizyta Prezydenta RP Stanisława Wojciechowskiego.

1924 Zameczek – Sądownia staje się własnością miasta Ostrzeszowa⁶⁰

1925 7.06. Odświeżenie pomnika Powstańców Wielkopolskich.⁶¹

⁵⁹ Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego – 1926 cz. III str. 233

⁶⁰ AP Kalisz Dokumenty dotyczące własności „Zameczku” i pomnika na Targowisku Borek

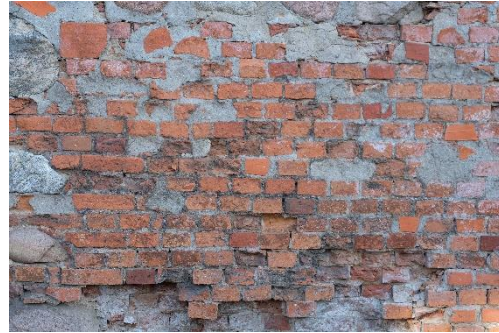
⁶¹ AP Kalisz Dokumenty dotyczące Pomnika.

- 1926 22.04 wizyta gen. Józefa Hallera w drodze do Doruchowa (wizyta u płk. Thiela)
- 1927 kwiecień rozpoczęcie budowy parku przy ul. Piastowskiej (przy szosie szklarskiej) oraz fontanny (wodotrysku).
- 1932 1.04.zlikwidowano Powiat Ostrzeszowski, a jego terytorium włączono do Powiatu Kępińskiego (Dziennik Ustaw 1932 nr 6 pozycja 35: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 stycznia 1932 r. w sprawie zniesienia oraz zmiany granic niektórych powiatów na obszarze województwa poznańskiego).
- 1932 – 1939 Szkoła Towarzystwa Salezjańskiego.
- 1933 sprowadzenie do Ostrzeszowa Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu. KA15161 Akta Zgromadzenia Sióstr Nazaretanek 1933-1954.
- 1934 12 – 15.08. Wystawa Rolniczo-Przemysłowa pow. Kępińskiego w Ostrzeszowie.
- 1934 remont kościoła św. Anny. *[m.in. zmieniono dach na wieży/dzwonnicy]*
- 1935 likwidacja Seminarium Nauczycielskiego w Ostrzeszowie. Budynek i boisko szkolne pozostają własnością Parafii Ewangelickiej do 1945 r.
- 1935 ukazuje się miesięcznik: Nowiny Śpiewacze Redaktor: Ignacy Rozmarynowski.
- 1936 – 1937 KA15162 Akta Gimnazjum żeńskiego Sióstr Nazaretanek.
- 1939 19.07. początek rozbiórki kościoła p.w. św. Anny.
- 1939 26.07. zakończenie rozbiórki kościoła [Gazeta Ostrzeszowska].
Do końca istnienia kościoła znajdowały się tam dwa dzwony. Jeden odlany w 1606 a drugi w 1610 roku.
- 1939 – 1945 II wojna światowa
- Schildberg
- 1939 wysiedlanie Polaków z Ostrzeszowa.
Masowe zmiany przynależności narodowej.
Ograniczenie nadawania imion polskim dzieciom (Kazimiera, Stanisława, Stanisław, Kazimierz...Polacy otrzymali zamiast dowodu osobistego Kartę rozpoznawczą.
- 1940 26.04. pierwszy transport aresztowanych do Dachau.
3.05. drugi transport aresztowanych do Dachau.
- 1939 – 1945 **Mikstat** – Las Ośrodek szkoleniowy dla Hitlerjugend.
Hanulin Ośrodek szkoleniowy dla BDM Żeński odpowiednik Hitlerjugend.
- 1945 i dalej
Ostrzeszów

2017 28.09. Zmarł p. Tadeusz Pacanowski (ur.17.09.1918 w Środzie Śląskiej)

2022 18.02. Wichura zniszczyła część muru klasztornego

Nazwa niektórych miejscowości

Ostrzeszów – najstarszą nazwę jaką spotkałem jest Schildberg a ściśle Antiquum Schildberg. Te nazwy przeplatają się w zależności od indywidualnych wiadomości piszącego. Nie można mówić o jakichkolwiek zasadach w ówczesnej pisowni.

Przez setki lat w różnych dokumentach pisanych i mapach mamy niemal wszystkie możliwe odkształcenia pisowni nazwy miasta. Nikogo to nie interesowało gdyż nieliczni potrafili czytać i pisać. Tutaj przytaczam dwa przykłady:

Dokument Nr 1289

Kazimirus rex Polonie 1349 Iun. 19, in **Brest**; mercatoribus de Toruń vias mercatorias per regnum Poloniae statuit.

Pergam. orygin., niegdyś w archiwie miasta Toruń zachowany.

Voigt. Cod. diplom. Prussic. III, Nr. 59.

Noverint quibus expedit universi, quod nos Kazimirus Dei gracia rex Polonie exnunc statuimus et irrevocabiliter ordinamus publicam stratam et transitum per dominium nostri regni omnibus et universis mercatoribus, cuiuscunque status aut conditionis existant, cum mercibus eorundem quorumcunque, de civitate Thorun versus Wratislaviam per has civitates, videlicet per Raczeviam, per Conin,

per Kalis et per **Schulburg**. Item aliam viam de Thorun versus Wladimiriam, per Seczechow, per Kazimiriam et per Kunistat necnon per Lublin. Versus vero Sandomiriam, per Brest, per Lanciciam et per Opoczno, et e converso de illis civitatibus supradictis versus Thorun transeuntibus, perpetuo duraturam; salvo tamen theloneo nostro, quod a tempore antiquo est statutum. In cuius rei testimonium, nostrum sigillum presentibus est annexum. Datum in Brest feria sexta post octavas Corporis Christi, sub anno Domini M.CCC.XL nono. **Raczevia, Radziejów. Schilburg, Ostrzeszów. Wladimiria, Włodzimierz. Seczechow, Sieciechów. Kazimiria, Kaźmierz. Kunistat, zam. Krasnystaw. Brest, Brześć Kujawski.**

W dokumencie kazimierzowskim, polskim użyto nazwy Schilburg.

Dokument Nr 1690

Elizabeth senior Ungarie et Polonie regina 1373 Oct. 3, **Cassovie**; cives de Kalisz a solutione medii thelonei in Konin et Ostrzeszów liberat.

Pergam. orygin: Skrawek pergamin. od przywieszenia jednej pieczęci.

Warszawa. Biblioteka prywatna. Diplomata.

Noverint universi presentes literas inspecturi, quod nos Elizabeth Dei gracia senior Ungarie et Polonie regina, volentes civibus et universis incolis civitatis nostre Kalisiensis gratiam facere specialem, exnunc ipsos et eorum quemlibet a solutione medii thelonei

in Conyn et **Ostrzessow** liberos facimus penitus et solutos, tenore presencium omnibus et singulis theloneatoribus dictorum locorum, in Conyn videlicet **et Ostrzessow**, firmissime nostre gracie sub optentu prohibentes, quatenus a supradictis civibus nostris Kalisiensibus et eorum mercibus, cuiuscunque generis vel speciei seu estimacionis exstiterint, in eundo et redeundo per loca theloneorum iam dictorum, quocienscumque et quandocumque ipsos cives vel eorum quemlibet transire contingerit (sic), non plus quam medietatem iusti thelonei exigere, requirere aut eciam recipere presumant quovismodo; sed ipsos, recepta medietate dicti thelonei, libere et secure permittant, secundum quod tempore et in vita serenissimi principis domini Kazimiri olim regis Polonie, fratris nostri carissimi, fieri est consuetum; in premissis secus facientes, nostram et filii.. nostri indignacionem se noverint incururos. Datum Cassovie feria secunda post diem beati Michaelis, sub anno Domini millesimo CCC.LXX tercio. Nostro sigillo subappenso.

Conyn, Konin. Ostrzessow, Ostrzeszów. Cassovia, Koszyce na Węgrach.

Dla odmiany w dokumencie węgiersko-czeskim jest nazwa Ostrzessow. Na dodatek w tym dokumencie wymieniona nazwa jest różnie napisana co zaznaczyłem grubą czcionką..

Ta swawolność pisania jest przyczyną do różnorodnych interpretacji tekstów czy słów. Istnienie „miasta” Ostrzeszowa jest z pewnością starsze niż używanie nazwisk czy imion wprowadzonych przez chrześcijaństwo (imiona katolickie). Dla ułatwienia powiem że wprowadzenie sakramentu Chrztu św. i jego zapis w księgach parafialnych zapoczątkowało nadawanie imion. Niestety ,najstarsze dostępne zapisu Chrztu to dopiero lata 1609 dla diecezji wrocławskiej. Można więc wnioskować że na prowincji stało się to jeszcze później.⁶² Propagowanie nadawania imion pochodzących od imion osób świętych którzy to szczególną troską otaczają swoich imienników jest stosowane do dnia dzisiejszego. Imiona, nazwy zawarte w Bulli „języka polskiego” z 7 lipca 1136 są najstarszym dokumentem dającym skromny wgląd do nazewnictwa polskiego. Daremne jest tam szukać Ostrzeszowa gdyż administracyjnie jak i wyznaniowo należał Ostrzeszów do Śląska.

Przyjmuję więc że skoro Ostrzeszów jest starszy niż nadawanie imion czy nazwisk to jego nazwa nie mogła być związana z imieniem czy nazwiskiem. W jednym dokumencie w Kodeksie dyplomatycznym Śląska spotkałem... Heinrich von Schildberg jednak w tym przypadku chodzi o Schildberg na Morawach. Jeśli przyjmujemy że pierwszą nazwą miasta był Schildberg to mamy tutaj dwa wyrazy Schild=Znak oraz Berg=Góra. Tutaj słowo Znak ma wiele znaczeń. Jednym z nich może być znak ostrzegawczy ale może również być znak informacyjny. Moja interpretacja skłania się w kierunku informacji. Położenie Ostrzeszowa była to ostatnia miejscowość przed opuszczeniem Śląska. Oznakowania granic Śląska były „kopce” usypane z ziemi. To jeszcze jeden powód do uznania Schildbergu jako oznakowania granicznego. Poniżej zamieszczona mapa pokazuje wyobraźnię rytownika o „naszych ostrych górach” za którymi już jest Poznań.

Śląsk 1552 źródło: Internet.

Najstarsze mapy Śląska przedstawiają północną granicę jako pasmo górskie.(ostro zakończone wierzchołki). Uważam że nazwa Ostrzeszów powstała poprzez nieudolne tłumaczenie z j. niemieckiego. Ta inna interpretacja jako ostrzeżenie mogła być realna w przypadku odnalezienia dokumentów mówiących o działalności „rabusiów” (Raubritter) przed 1251 rokiem. Jeśli jednak interpretacja o ostrzeżeniu powstała w latach 18xx to sprawa rabunków była już dobrze znana. Antiquum, antyczny czy stary???. Niektórzy piszą o istnieniu starego Ostrzeszowa podając nawet jego lokalizację. Czy istnieje jakkolwiek dokument na tę okoliczność ? Informacje: Stelmachowa górka... kiedy pojawił się pierwszy stelmach⁶³???. Przy drodze do Grabowa???. Przed rokiem ok.1400 Grabowa nie było. Te informacje są bardzo wątpliwe i raczej należą do kategorii bajek. Dlaczego

⁶² Józef Pater Pfarrbuecherverzeichnis fuer das Erzbistum Breslau

⁶³ Stellmach rzemieślnik budujący nadwozia wozów.

miałby być Ostrzeszów zlokalizowany z dala od życiodajnej wody??? Większość starych osad była lokalizowana w pobliżu wód płynących. Ostrzeszów miał i ma w pobliżu rzeczkę (Potok) który z czasem została zupełnie i bezpowrotnie zapomniana. Chodzi o Rogaska (Rogoża). Rzeczka ta jest wymieniona w dokumencie z 1615 roku⁶⁴ Uwzględniona na planie stacjonowania wojsk w 1702 roku oraz na późniejszych mapach w 18xxlatach. Na niektórych już linia przerywana, to część która dzisiaj znajduje się pod nawierzchnią ul. Sienkiewicza. W latach 17xx i później na północnym brzegu tej rzeczki znajdowały się garbarnie skór (czerwonoskórnicy). W 190 rzeczka spowodowała wielka powódź której skutki są widoczne na fotografii Ratusza, dodatkowo akcja zbiorki na powodzian ostrzeszowskich odnotowana w Dzienniku Ustaw (Amtsblatt).

W tym miejscu polecam dwie pozycje:

Józef Matuszewski: Nazwy administracyjne osad lokowanych na prawie niemieckim.

J.Menzel Die schlesische Lokationakunden.

Obydwe pozycje przekonują że osada, miasto mogło powstać tylko przy trakcie handlowym i w pobliżu wody.

Powstanie Ostrzeszowa jest starsze od ustanowienia traktów handlowych.

Kotłów –kutlof, Kotlof

Być może nazwa Kotłów wywodzi się od nazwy środka do czernienia drzewa.Znaleziony tekst: vor eine butte **kuttloff**,domit die breiter,so am thurm vorschlagen, **geschwertzet** wordem. Środek ten otrzymuje się podczas produkcji węgla drzewnego(drzewo iglaste).Nazywany smołą drzewną. Można przypuszczać że w czasie wypalania lasów w celu pozyskania gruntów pod uprawę „produkowano” różne produkty uboczne z pozostałości po wypaleniu lasu. Być może wytwarzano kutlof jako impregnator. Ten produkt miał szerokie zastosowanie w szkutnictwie i w budownictwie w czasie panowania jako podstawowego materiału budowlanego – drzewa. Nieraz spotyka się mylne informacje mówiące że uszczelnienia wykonywano żywicą. Niestety żywica „wietrzeje” z czasem i staje się krucha.

Pamiętam że kiedyś pale drewniane przed wbiciem do ziemi opalano. Pamiętam różne zastosowanie popiołu w czasie powojennym.

Wzniesienie na którym dzisiaj stoi kościół było ostatnim miejscem należącym do Śląska przed przeprawa przez Prosnę w kierunku Kalisza. Z drugiej strony tej przeprawy był już Ołobok

Komorów–Kämmerer

Być może wioska została nadana zarządcy zamku Kotłowskiego za zasługi (prace) dla władcy zamku. Uważam że obecny kościół na wzniesieniu był zamkiem udzielającym schronienia dla kupców opuszczających Śląsk. Był również miejscem oczekiwania na przyście kaliskich zbrojnych do eskorty kupców.

Tutaj mała dygresja. Transportem towarów zajmowali się spedytorzy (Fuhrmann), woźnica to fornal.

Potaśnia – Potażnia

Nazwa spotykana jeszcze przed 1939 rokiem. Wywodzi się od miejsca gdzie produkowano(gotowano) mydło).

Bertoldów – Berthodsorf

Imię Berthold pojawia się jako świadek na dokumentach wystawionych przez Przemysła 2. Wnioskuje że musiał zajmować znaczące stanowisko. Nazwa miejscowości(wioski) pojawia się w czasie księstwa

---

⁶⁴ Opracowanie: Ostrzeszów – Zamek (Sądownia), autor Jan Taylor

kaliskiego czyli czasowo jest pewna zgodność. Nie można wykluczyć że wioska ta została Bertholdowi za „zasługi” nadana. Wiemy że Przemysł 2 był w Kępnie. Droga z Kalisza do Kępna wówczas prowadziła przez Ołobok, Kotłów, Ostrzeszów.

Tutaj dwa przykłady:

Dokument Nr 528

Primizlaus dux Poznanie et Calysie 1283 Oct. 2, s. I.; statuit, ut omnes civitates et oppida in districtu de Kalisz constituta, iura ipsorum iudiciaria a civitate Kalisz recipiant.

... Sunt eciam hec acta presentibus civibus nostris: Henrico advocato de Butum, **Bertoldo magistro consulum**, Ekchardo de Pitchsin consule, Lutfrido de Swidiniz, Cunrado magistro pistorum, Iohanne institore, Ekchardo de Namzla, Iescone de Namzla, Tylone de Tlokin, Theoderico de Cracovia, Michahela scabino, Walthero Stiulero, Friderico Rethore, Arnoldo Crechilero.

Dokument Nr 647

Premizlius dux Polonie etc. 1290 Aug. 24, **Cracovie**; Alberto decano Cracoviensi 100 marcas argenti de media parte proventuum zuppae Cracoviensis confert.

... Actum publice Cracovie anno Domini M.CC.LXXXX, Indictione IIII, IX Kalendas Septembris, presentibus hiis: comite Zegotha castellano Cracoviensi, domino Procopio cancellario Cracoviensi, domino Andrea cancellario Poznaniensi et Kalissiensi, comite Nycolao palatino Cracoviensi; comite Nycolao palatino Kalyssiensi, comite **Beroldo castellano Kalyssiensi** et aliis quam plurimis.

Pisarzowice – Schreiberdorf

Wioska została nadana Kanclerzowi (pisarzowi) zamku sycowskiego za zasługi (prace) dla władcy zamku.

Uważam że ważnym punktem jest podjęcie stanowiska do tematu zamieszkania Żydów w Ostrzeszowie. Lokalizacje domu modlitwy sprzed czasu wybudowania synagogi przy ul. Piekary opisano w książce: Borek. Kilku autorów w różnych publikacjach bez podania źródła (pierwotnego) twierdzi jakoby osiedlanie Żydów w Ostrzeszowie było niedozwolone. Otóż Przemysł zrównuje prawa Ostrzeszowa z Kaliszem

1283 aus Kodeksdypl.Slaska t.7 cz.3

Oct. 2. o. O. Primizlaus (sic), Herzog von Posen und Kalisch, bestimmt zum Besten seiner 6. nov. Oct. Stadt Kalisch, dass alle in deren Distrikt, nämlich zwischen den Grenzen des Herzogs von Breslau und der Wartha gegründeten Städte von dieser ihre Rechte empfangen sollen. Z.: Herkenbold dux milicie nostre, Chechozlaus Schenk, Woyeech Kämmerer und anserdem die Bürger: Heiar, Vogt v. Butum (Beuthen Oberschl.), Bertold Bürgermeister, Ekhard de Pitchsin (Pitschen) Consul, Lutfrid v. Schweidnitz, Konrad Meister der Bäcker, Joh. Reichkrämer, Ekhard von Namslau, Jescow von Namslau, Tylo de Tlokin, Dietr. v. Krakau, Michahel Schöffe, Walth. Stiuler, Frider. Rethor, Arnold Crechiler. Ans dem Or. im Privatbesitz z. Warschau, im cod. dipl. maj. Pol. I. 492. [1760]

Przyjmuje więc że w Ostrzeszowie obowiązywało prawo dla Żydów które Przemysł 16.08.1264 wydal dla Kalisza. W 36 punktach są określone warunki.

Dokument Nr 605 (Rejestr Rewizorow...

Boleslaus dux Maioris Polonie 1264 Aug. 16, **in Kalis**; declarat statuta et privilegia, Iudaeis a se concessa.

Transsumpt potwierdzony przez: Kazimirus rex Polonie etc. 1334 Oct. 9, Cracovie.
I. V. Bandtkie, Jus Polonicum, p. 2. (Ze Statutów Łaskiego).

Oczywiście te dwa dokumenty nie wykluczają późniejszych możliwych zmian.

Olszyna

Czy w dotychczasowych publikacjach nie nastąpiło pomieszanie pojęć nie potrafię ocenić. Nie wszystkie dokumenty na które się różni autorzy powołują mogłem zobaczyć. Uważam że może być rozumiany po prostu pewien obszar terenu niezamieszkałego. Tutaj podam przykład do dzisiaj używanego określenia „Żurawiniec” dotyczy Ostrzeszowa, Przytocznicy, Bobrownik czy Jażwin. W przypadku Ostrzeszowa „na Żurawiniec” było składowisko materiałów budowlanych dla potrzeb kolei żelaznej. Żurawiniec jako taki nie występuje jako miejscowość.

Na mapach sprzed 1900 roku w okolicy Ostrzeszowa można spotkać wiele miejsc o nazwie Olszyna. Na jednej z nich spotkałem określenie Col.Olszyna[kolonia Olszyna].

Na str.126⁶⁵ w punkcie 3 pisze autor pod rokiem 1305 o dziesięcinie powołując się na LFV 71. LFV to skrót: Codex Diplomaticus Silesiae. T.14 wydanie 1889 liczba 71 to numer strony w podrozdziale B. Registrum Wratislaviense. Pan Rosin znacznie uprościł odnośnik. Niezmiernie ważne jest przy korzystaniu z Kodeksu nie tylko wrocławskiego przeczytanie wstępów i poszczególnych tematycznych opisów. W naszym przypadku we wstępie (Vorwort) jest podana informacja że podstawą do napisania Kodeksu były materiały z XIV wieku.

Informacje zawarte w kodeksach są bardzo interesujące ale niepozbawione błędów. Tak w kodeksie dipl. Wielkopolski je wioskę Bertoldów(Bertoldsdorf) przetłumaczono jako Borek.

Tylko Bertoldów to wschód od Ostrzeszowa a Borek kilkaset lat później na zachód od Ostrzeszowa. Ten błąd z Kodeksu... przejęty został przez IH PAN na mapach.

W książce Polska XVI wieku w tabeli Terra Ostrzeszoviensis z 1518 roku Olszyny nie ujęto, natomiast Rojów jest ujęty i określony na 3 łany.(Ks.24 fol.276).

Kilka stron dalej jest tabela: Districtus Ostrzeszoviensis.
(Ks.26 f.409-413) An.1553[An = ante = przed].

Tutaj również miejscowość Olszyna nie ujęto, natomiast Rojów jest ujęty i określony na 1 ½ łana. W wielu miejscowościach w tych tabelach są różne ilości łanów.⁶⁶

Mapa diecezji wrocławskiej z 1751 w spisie miejscowości nie uwzględnia Olszyny⁶⁷Moja uwaga, na tej mapie Rojów jest nie wykazany . Uważam że w tym czasie kościół w Rojowie był kościołem przyzakonnym oo. Bernardynów.

Bibliografia

Józef Matuszewski Nazwy administracyjne osad lokowanych na prawie niemieckim
Łódzkie Towarzystwo Naukowe Łódź 1974
Pozycja która wzbudziła moje pełne uznanie.

⁶⁵ Ryszard Rosin, Słownik historyczno geograficzny ziemi wieluńskiej w średniowieczu.

⁶⁶ A. Pawiński Źródła dziejowe T. XIII Polska XVI wieku Wielkopolska T.II Warszawa 1883

⁶⁷ Carte du Diocese Breslau Alec...MDCCLI Consignatio Archi presbyterium Parochiarum et curatiarum Almae Dioecesis Wratislaviensis

Jozef Franzkowski Geschichte der freien Standesherrschaft
der Stadt Und des landraetlichen
Kreises Gross Wartenberg 1912 (książka
dostępna w Internecie oraz Muzeum w Kępnie).
Adolf Pawiański Polska XVI wieku, Wielkopolska t.II